

УДК 159.98:37

Ільїна Юнона Миколаївна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії нових інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, e-mail: ilina@pocher.com.ua

Скуратівська Тамара Іванівна, інженер-програміст лабораторії нових інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, e-mail: s.tamara@3g.ua

ПРИНЦИПИ СТВОРЕННЯ МОТИВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА У ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСАХ РОЗВИТКУ

Анотація

У статті представлено авторський підхід до «перекладу» психотехнологій із тренінгового в дистанційний формат. Використано технологічно-проектувальну парадигму розвитку дорослих. Виділено ключові мотиваційні аспекти, що впливають на ефективність роботи з дистанційними курсами (на базі системи керування навчання Moodle). Підхід «перекладу» розглянутий на прикладі авторського Дистанційного курсу розвитку «Успіх» та відповідної тренінгової програми для розвитку психологічних компетенцій успішності дорослих (автор курсу Ю. Ільїна).

Ключові слова: дистанційний курс розвитку «Успіх», психологія життєвої успішності, мотиваційні аспекти психотехнологій у дистанційних курсах розвитку.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Світ рухається в бік розвитку віртуального товариства, про дану тенденцію написано і буде ще безліч праць. Є прибічники «віртуалізації» суспільства, є опоненти, але безперечними є зміни, які відбуваються в комунікаціях, освіті, суспільстві. Працюючи над науково-дослідницьким проектом «Психологічні компетенції успішності», що входить до дослідницької теми «Психологічні засади ефективності дистанційного навчання», контент курсу (державний реєстраційний номер 0108U00309), ми усвідомлюємо задачу «перекладу» робочих психотехнологій тренінгового й індивідуального впливу у формат дистанційних курсів, інколи це вважається нам таким, що має сенс, але необхідність створити нові СМАРТ-технології.

Порівняльний аналіз контенту тренінгових і дистанційних курсів розвитку зроблено на прикладі нашого експериментального проекту розвитку психологічних компетенцій «Успіх». Ми розробили річний курс розвитку життєвої успішності (автор і куратор проекту Юнона Ільїна, експертна група: Марина Смульсон, Павло Дітюк, Тамара Скуратівська) для дорослих і наразі проводимо його у тренінговому форматі (група 16–20 осіб, від 26 до 45 років) і дистанційному (міжнародна група 25 осіб, від 25 до 65 років). Для прикладу використовується одне з перших занять «Моя модель світу: мотиваційно-ціннісні аспекти» установчої сесії «Усвідомлення власної моделі життєвих виборів». [1, 3, 5].

Критерії порівняння були обрані такі, що є найбільш впливовими у подібних курсах розвитку:

1. Особистісний фактор (вплив особистості тренера-ведучого, через таке: професійність, гнучкість зміни стратегії поведінки ведучого і вибір інструментарію впливу. Також емоційний вплив, що створює мотиваційне середовище для бажаних змін, так звана «харизма», й особистісний приклад – тренер як взірць для копіювання певних моделей поведінки).
2. Групова динаміка, вплив групи (синергія, розвиток рефлексивності, розширення картини світу і власного досвіду через спостереження, активний обмін досвідом, спеціально скеровані комунікації, людські стосунки).
3. Зворотній зв'язок (вагомий емоційний вплив, високий рівень емоційної реакції, індивідуальний і своєчасний підхід «людина – людина»).

Дані фактори є важливими агентами впливу, отже, важливим і актуальним є задача збереження даних аспектів у разі трансформації тренінгової програми у дистанційний формат. З цього логічним є така постановка завдання.

Мета розвідки (постановка завдання). Виділити психолого-педагогічні принципи створення мотиваційного середовища у курсах розвитку та презентувати розроблену модель «перекладу» психотехнологій з тренінгового до дистанційного формату, зі збереженням інтерактивності, мотиваційного впливу і суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наш експериментальний проект вибудовано на таких засадах: проектувально-технологічна парадигма експериментальної роботи, ми послуговуємося парадигмою психологічного впливу

А. Адлера, Е. Берна й авторськими теоріями трансформацій ментальних моделей (модель життєвих виборів, інтелектуальна псевдомодель, свідоме керування змінами за методикою «Дороги життя» тощо), неklasичні філософські теорії, як то сучасний постмодернізм, є базою для наших розробок. [1, 2, 5]. Вважаючи на вищенаведене, при перекладі чи певній трансформації технологій до дистанційного формату психологічної роботи з дорослими нам важливо зберегти базові засади, принципи роботи і створити мотивуючий простір у нашому дистанційному курсі розвитку «Успіх» (ДКР «Успіх»), тому ми зробили дворівневий експеримент: тренінгова і дистанційна група упродовж року проходять авторську програму розвитку психологічних компетенцій «Успіх».

Заняття «живої» групи передують дистанційній на 4–6 тижнів, тож експертна група проекту робить заміри після кожного заняття, й порівнює результати груп. Метою порівняння є максимальне відтворення трансформаційного простору тренінгів програми «Успіх» у ДКР «Успіх»ТМ.

Після перших сесій нами було зазначено, які саме аспекти були найбільш впливовими, які технології і засоби застосовуються у ДКР практично без змін (наприклад, логіко-структурна схема курсу, алгоритми завдань, самозвіти показали високу ефективність), а які потребують трансформаційних дій експертної команди. Вони викладені у табл. 1 «Мотиваційні фактори впливу у дистанційних курсах розвитку».

Результати експериментального дослідження

Для прикладу наведемо фрагмент заняття з тренінгового формату. Порівняння дистанційного і тренінгового форматів (у безпосередньому «живому» спілкуванні тренера з групою) навчання відбудеться на прикладі діагностичного установчого модуля нашої програми розвитку. Завданнями даного етапу були саморефлексія і постановки задачі для самостійного розвитку в навчальній програмі „Успіх”. У занятті взяло участь 20 чоловік. Вік учасників від 26 до 45 років.

Першим кроком цього заняття стало роз’яснення й емоційне прийняття моделі мотиваційно-ціннісних чинників і цільової вибірки переконань, які ведуть до успіху в обраному виді діяльності, з одного боку, та переліку самообмежень, які перешкоджають успіху, з іншого. Групі був запропонований огляд багатофакторної моделі життєвих виборів, що приводять до успіху/неуспіху з детальним поясненням

кожного параметра. Під час ознайомлення з моделлю увагу групи привернули до важливості і цінності саморозвитку, вагу інтелекту в даних процесах. Для того щоб група учасників могла переконатися в ефективності методів зміни патернів поведінки, тренер на прикладах видатних людей і на власному прикладі показав, що у разі виконання належних вправ зміни особистісного профілю, власної моделі життєвих виборів й обов'язково відбуваються, точність виборів підвищується. Для прикладів були використані історії з життя людей, знаних у всьому світі (Р. Бренсон, С. Джобс, Б. Гейтс), історії власників українських компаній, а також власні історії ведучих. Отже, учасники змогли «приміряти» на себе моделі успішних людей і бути більш вмотивованими виконувати відповідні вправи в тренінгу. Заміри рівня інтересу до мотиваційно-ціннісної моделі проводились у формі анкетування до і після блоку про мотиваційні фактори. Було визначене зростання зацікавленості на 20%.

Після лекційного блоку у групі були надані дві діагностичні вправи у формі самопрезентації з рамкою питань, аналіз відповідей на які проводився за схемою визначення мотиваційних характеристик, стереотипного мислення та самообмежень. Під час самопрезентації ведучий іноді психокорекційно уточнював і корегував тематичну направленість відповіді учасника.

Для того, щоб під час самопрезентації учасники були більш відкритими і вільними від соціально очікуваних відповідей, ведучим була підкреслена цінність розкриття особистих уподобань й інтересів через приклад своєї відкритої поведінки і з допомогою логічних доводів (таких як, зокрема, практичне використання правдивих відповідей для аналізу та змін; цінність пізнання себе для самоаналізу; цінність прийняття себе і своєї поведінки). Учасникам був наданий час для підготовки, після чого кожен мав виступити перед групою зі своєю історією.

Для того щоб поведінка групи була підтримуючою, ведучий перед виступами дав завдання, як саме слухати й аналізувати виступ того, хто презентує. Під час лекційного блоку були також використані техніки, які об'єднують групу: *модель особливості групи* (як приклад – «ви, тобто ті люди, для яких важливий саморозвиток...»), «ви як група маєте такі особливості ..»), *модель прийняття своєї поведінки*, навіть якщо вона негативно оцінюється у соціумі (як приклад – «мало хто визнає, що...», «тільки хоробрі можуть сказати про себе, що...»).

Під час виступу першого учасника ведучий заохочував його до більшої відвертості й давав емоційну підтримку. Так група могла побачити, що бути відкритим безпечно, і наступні виступаючі дозволяли собі бути більш відвертими. Для визначення мотиваційно-ціннісних характеристик для кожного учасника використовувалась оціночна таблиця з такими критеріями:

Мотиваційний блок: активність, самостійність у прийнятті рішень, мотивація досягнення, пізнання нового чи використання звичного контексту.

Блок стереотипів: я можу/не можу, можу тільки сам/можу з іншими, очікую невдач/очікую успіхів, навколишнє середовище позитивне/негативне, я позитивний/негативний, я для себе/я для інших, усе мені дається легко/все дається важко, на зміни треба багато часу/мало часу.

Блок самообмежень: заборона собі бути кращим, заборона бути лідером, заборона бути «для себе», заборона бути автономним, заборона бути гнучким, заборона отримувати подарунки (у широкому смислі слова, як шанси від життя).

Після виступу кожний учасник публічно отримав характеристику за своїм профілем. Для того щоб збільшити прийняття, зробити процес більш комфортним для учасників і зняти внутрішній протест, ведучий займає позицію співчуття. Ведучий через приклади створює чітке переконання у групі, що такий профіль є набутим, а не вродженим.

Так в учасників формується рефлексивна позиція *спостерігача* за своєю поведінкою, що є першим кроком до позиції *автора власного життя*. Після цих вправ у групі відбувається емоційний підйом, учасники діляться своїми враженнями один з одним, відчувають себе більш енергійними. У такому психологічному стані їм набагато легше виконувати вправи в наступних блоках, які потребують високого рівня мотивації й уваги.

Як перекласти такий блок у дистанційний формат? Очевидно, що постійну інтерактивність між тьютором (тренером) й учасником, а також у навчальній групі (спільноті) відтворити досить важко. Однак, ми розробили «мову перекладу» даних технологій з тренінгового до дистанційного формату, наразі ми активно опробуємо трансформовані психотехнології. Стислі результати наших розробок наведемо у таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1. «Мотиваційні фактори впливу у дистанційних курсах розвитку»

Фактор впливу	Реалізація в тренінговому форматі (людина – людина – спільнота)	Дистанційна реалізація (людина – комп'ютер – віртуальна спільнота)
1. Гнучкість, зміна стратегії	Тренер змінює емоційний стиль ведення групи, час проведення, вибір інструментарію для досягнення мети заняття – залежно від стану групи або особи	Створено модель «Типологія учасника». Є 5 типів з різним рівнем готовності до змін, навчання, швидкістю психічних процесів і відповідальністю. Технології адаптовані для кожного типу
2. Емоційний рівень	Тренер керує змінює емоційний фон, підвищуючи/знижуючи емоційні тони. Вага «живого» спілкування, своєчасні підтримки: погляд, посмішка тощо	У ДКР «Успіх» є форум і чат-кімната, вебінари, де учасники звітують про свій прогрес. Є опція «Рівень героя» (з рейтингом героїв), що прогнозовано зробить курс яскравішим, або покращить емоційний тон учасників
3. Особистість, як взірць	Людина потребує моделей для копіювання – так відбувається розвиток. За даними НЛП-техніків, близько 50% компетенцій учасники тренінгів копіюють, «знімають» з особистості тренера	Зібрано базу еталонів з прикладами, елементами, які можна копіювати, якими можна захоплюватись. Планується створити гру «Порівняльний калькулятор успіху», де можна заміряти на скільки % я відповідаю своєму кумирові. На своїй сторінці замовити опцію: вислови улюблених героїв. Важливим також є яскравий і змінюваний інтерфейс курсу, з психологічно вивіреними: флеш, кольорами, розташуванням блоків, змінами (новини, вебінари, звіти)
4. Хари – яскравість, захоплення	Мотиваційний вплив особистості: захоплення іншими стимулює до активної діяльності. При скерованості-векторі, заданому темою, активація приводить до розвитку певних компетенцій	
5. Групова підтримка:	Спільний емоційний стан, мотиваційний імпульс, обмін досвідом. Великий трансформаційний потенціал. Люди порівнюють себе один з іншим, у	У ДКР Успіх ми запланували створення міні груп(2-3-5 осіб) за «завданнями», люди будуть мінятися ролями «наставник» – «протеже» для виконання певних задач, будуть створені спільноти

синергія руху	рефлексивному середовищі повинні осмислювати власну поведінку з інших, незвичних раніше сторін, що розвиває саморефлексію	за темами моделі життєвих виборів (професія, фінанси, стосунки, тощо) у форумах, тематичні чат-кімнати і вебінари. На завершнні курсу пропонується «круглий стіл» з учасниками
6. Зворотній зв'язок (33)	Тренер обирає підходящу для кожного форму подання, деталізацію, час і психологічний супровід зворотного зв'язку, тобто 33 є індивідуалізованим	Тьютор має авторську схему «П'ять Пі» подання зворотного зв'язку, яка компенсує людський фактор: щоденно, щотижнево, щомісяця, особистий привід, прогрес). Кожний 33 подається за загальновідомою схемою «Сендвіч»
7. Структура подання інформації	Принцип «кільця Веблера» посилює мотиваційній аспект через простоту, логічність, наявність прикладів та зв'язків-містків між заняттями курсу [3]	Мотивуючі аспекти даного питання легко переносяться в дистанційний формат, але потребують додаткових інформаційних «виходів»

Головним аспектом, який нам потрібно зберегти є інтерактивність. Зміна форм обміну інформацією між учасниками і ведучим у тренінговому форматі має найвищу ступінь через швидкість і зручність обміну інформацією для досягнення мети заняття. У тренінговому форматі ми маємо **множинну або діалогову** взаємодію, коли інформація пов'язана з множиною попередніх повідомлень і відносинами між ними (1:m). У дистанційному ж форматі ми природно виходимо на **лінійний тип взаємодії (1:)**, коли відсутній зв'язок з попередніми повідомленнями, що власне не є інтерактивністю. Або на **реактивну взаємодію (1:1)**, коли кожне повідомлення, обмін взаємодіями пов'язано лише з однією попередньою інтеракцією без врахування інших зв'язків. Як ми бачимо з табл. 1., то саме для виходу в площину інтерактивності – у множинну, діалогову взаємодію нам доведеться зробити більше всього трансформаційних дій з контентом і методом подання нашого курсу.

Висновки і перспективи. Ми презентували огляд нашого підходу до проблеми «перекладу» технологій тренінгового формату у дистанційний без втрати або зі зменшенням ступеня ризику щодо мотиваційних аспектів. Дана розвідка ґрунтується на даних експериментального проекту лабораторії Нових інформаційних технологій навчання (Дистанційний Курс Розвитку «Успіх», автор-розробник Юнона Ільїна). Для прикладу використовується одне з перших занять «Моя модель світу: мотиваційно-ціннісні аспекти» установчої сесії «Усвідомлення власної моделі життєвих виборів». Найголовнішим моментом у трансформації розвивальних методик у дистанційний формат є збереження мотиваційного аспекту і принципу інтерактивності. Запропоновані в табл. 1 засоби є надійними, показали свою результативність. Остаточні висновки ми зможемо зробити після закінчення експерименту й обробки повного масиву даних, що планується на початок 2012 року.

Список використаних джерел

1. *Адлер А.* Понять природу человека / А. Адлер. — СПб. : Гуманитарное агентство “Академический проект”, 1997. — 256 с.
2. *Берн Э.* Игры, в которые играют люди, и люди, которые играют в игры. / Эрик Берн; пер. с англ. А. А. Грусберга. – Екатеринбург : ЛИТУР, 2001. – 576 с.
3. *Ільїна Ю. М.* СМД-тренінг по трансформації ментальних (розумових) моделей дорослих : метод. посіб. для проведення тренінгу «Управління змінами» / Ю. М. Ільїна. – К. : ЦТІ, 2007. – 80 с.

4. *Ільїна Ю. М.* Успішні люди змінюються самі / Ю. М. Ільїна // День. – 2010. – № 103. – С. 6.

5. *Ільїна Ю. М.* Методика дослідження життєвого сценарію «Успіх» / Ю.М. Ільїна // «Актуальні проблеми психології» Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Т. 3. – К., 2010 (в друці).

6. *Ільїна Ю. М.* Інформатизація освіти: дистанційне розвиваюче середовище. Суб'єкт – суб'єктна взаємодія / Ю. М. Ільїна // IX Міжнар. наук. конф. «Традиція і культура. Феномен діалогу: традиція і сучасність» (19–20 листопада 2010 р.) : тези доп. – К. : [б. в.], 2010. – Ч. 4. – С. 33–34.

7. *Лебон Г.* Психология народов и масс / Г. Лебон. — М. : Академический проект, 2011. — 238 с.

ПРИНЦИПЫ СОЗДАНИЯ МОТИВАЦИОННОЙ СРЕДЫ В ДИСТАНЦИОННЫХ КУРСАХ РАЗВИТИЯ

Ільїна Юнона Николаевна, кандидат психологических наук, старший научный сотрудник лаборатории новых информационных технологий обучения Института психологии имени Г. С. Костюка НАПН Украины, г. Киев, e-mail: ilina@rocherk.com.ua

Скуратовская Тамара Ивановна, инженер-программист лаборатории новых информационных технологий обучения Института психологии имени Г. С. Костюка НАПН Украины, г. Киев, e-mail: s.tamara@3g.ua

Аннотация

В статье презентован поход к «переводу» психотехнологий из тренингового в дистанционный формат. Использовано технологично-проектную парадигму развития взрослых. Выделены ключевые мотивационные аспекты, влияющие на эффективность работы с дистанционными курсами (на базе системы управления обучением Moodle). Подход «перевода» рассмотрен на примере авторского Дистанционного курса развития «Успех» и соответствующей тренинговой программой для развития психологических компетенций успешности взрослых (автор курса Ю. Ільїна).

Ключевые слова: дистанционный курс развития «Успех», психология жизненной успешности, мотивационные аспекты психотехнологий в дистанционных курсах развития.

THE PRINCIPLES OF CREATION OF MOTIVATION ENVIRONMENT IN DISTANCE LEARNING COURSES OF DEVELOPMENT

Yunona M. Ilina, Senior Scientific Researcher, Laboratory for New Information Technologies of Education, G.S. Kostiuk Institute of Psychology of NAPN of Ukraine, Kyiv, e-mail:s.tamara@3g.ua.

Tamara I. Skurativska, Software Engineer, Laboratory for New Information Technologies of Education, G.S. Kostiuk Institute of Psychology of NAPN of Ukraine, Kyiv, e-mail:s.tamara@3g.ua

Resume

The following article presents the approach of “transferring” of psy-techniques from the training format to the distance format. The techniques and project paradigm of development of the adults is used. The key motivation aspects influencing the efficiency of work with distance learning courses are highlighted. The “transferring” approach is examined on the example of a distance learning course “Success” and a corresponding training program for development of psychological competences of successfulness for the adults (the course author is Iunona Ilina).

Keywords: psychology of life successfulness, motivation aspects of psy-techniques in distance learning courses.

Матеріал надійшов до редакції 28.03.2011 р.